

malo časti, in če koga vidi šopiriti se bolj po gosposki, precej je pripravljena beseda „škric.“ Te besede „prava gospôda“ od kmeta ne sliši. Na Gorenskem sem kmeta vprašal, kako imenujejo take male gospode? Rekel mi je: to so „žličniki“, ker nimajo družega nego žlico. (Dalje prihodnjič.)

Sedanji stan Knafelnove štipendije za kranjske dijake na Dunaji.

Luka Knafel, nekdanji fajmošter v Velikem Rusbah-u,*) je v svoji oporoki 16. junija 1671 ustanovil štipendijo za štiri kranjske mladenče. Sčasoma pa se je naraščala tako, da je v poslednjih dve sto letih veliko pripomogla, da je marsikteri mož, v poznejem času v državi in vednosti imeniten, zljajšal si ž njo siromaško življenje, in da namesti štirih vživa današnji dan že po tri in dvajset Kranjcev lepo pomoč, namreč po 159 gold. na leto.

Da si pa je ta dobrodelna in blaga naprava vzlasti poslednja leta tako opomogla, in da je še veliko zdajnjega pomnoženja upati, to se ima Kranjska zahvaliti zdanjemu oskrbniku ali nadzorniku (superintendentu) gospodu dr. F. Zupančič-u, odvetniku dunajskemu. Poglavitno premoženje ustanoviteljevo je bilo 1) lastnija v Grincingu, ki se je prodala za 4000 gold. in 50 tolarjev; 2) mestna hiša v Beču (v mestu) št. 807.**). Za kup prodane lastnije so najbrž že tačas nakupili del današnjih obligacij. Prvotna stara ustanovna hiša je stala do leta 1859, zdaj stoji od leta 1860 novo zidana hiša, in to je poglavitni zaslužek gosp. dr. Zupančiča.

Ko je namreč leta 1855 vseučiliščini konzistori izbral tega imenitnega rojaka našega za nadzornika Knafelnove ustanove, spoznal je brž, da bi se dala marsiktera reč pri gospodarstvu preurediti in popraviti, zlasti kar se tiče oskrbovanja ustanovne hiše, poglavitnega premoženja. Kakor nadzornik se je moral ravnati po nekakih zapovedih, ktere so pa vsako prosto gibanje in ravnanje v gospodarstvu jako tesnile, in na prvi pogled se mu je zdelo, da jih boje ni v zakonitem ustanovnem listu. Dá si ga prepisati. Iz besedi omenjenega pisma je res videl, da ni tukaj ne tiru ne sledu kakih tesno obmejenih pravil za gospodarstvo, temveč da ima superintendent tudi pravico štipendije deliti. Tako podučen je precej odpravil poglavitne napake pri davanju stanovališč v najem, pri hišnih popravah in drugih gospodarskih rečeh. Sad tega prizadevanja je bil, da je hiša od tedaj dajala skoro tisoč goldinarjev več obresti, da so se štipendije po tem takem narastle od 19 na 23, in da je poskočila vsaka od 120 do 159 fl. Vse te naredbe Zupančičeve je c. k. namestništvo odobrilo. Ker pa po besedah ustanovnega pisma tacega odobravanja treba ni bilo, porabil je gosp. superintendent priliko in je s svojo pritožbo reč dognal do tega, da je oskrbovanje zdaj popolnoma uravnano (po ministerialnem odpisu 12. sept. 1856). Po tem odpisu ima prvič nadzornik, ki naj bo po narodu „Kranjec“, to je, Slovenec***) in pravdni dohtar „ex facultate juridica“, kakor ustanovno pismo govori, pravico po svoji misli kakor bi bilo na večjo korist tej dobrotni napravi, s to hišo gospodariti. Drugič ima nadzornik pravico nasvetovati tiste dijake, katerim naj se štipendija podeli, vse-

učiliščini konzistori pa ima štipendijo enemu iz nasvetovanih podeliti.*)

Pri tem pa gosp. dr. Zupančič ni ostal, ampak je hotel reč še bolj zboljšati. Hiša je bila iz dveh delov, ki nista bila med seboj v nikaki zvezi in razun tega je bilo še veliko drugih napačnosti, ki jih je bilo treba odpraviti. Maja meseca leta 1858 je dal skoro vès notranji del podreti, da bi se hiša prezidala in predelala času in potrebam primerneje in da bi se potem najemnine in tako štipendijski dohodki mogli zvišati. Ali to prezidovanje se še ni začelo, ko je ministerstvo zapovedalo, naj se jenja razkopavati in delati. Vzrok temu je bilo tedaj namenjeno razširjevanje mestno. Toraj ni družega ostalo, kakor na zemljišču, kolikor se ga ni moralo mestu odstopiti, drugo hišo zidati. V ta namen pa je bilo potreba denarja. Izposodila si je hiša od „juridičnega društva za penzijo vdov in sirot“ 80000 fl. Ta denar se bode po plačanih letnih odstotkih (ki znašajo po 7% na leto 5600 gold.) povrnil — v 32 letih. Vse zidanje je stalo 136.123 gold., toraj je imela hiša na posamne obrtnike in rokodelce še poseben dolg, kateri je pa menda do današnjega dne že precej izplačan. Že leta 1862 je vès dolg skup znašal le 97.561 gold.

Ta novo zidana hiša daje od sv. Mihela 1862 sem vsako leto 15.565 gold. najemnine brez stranskih stroškov. Razun hiše ima Knafelnova ustanova še obligacij po raznih odstotkih za 38.030 gold. Do leta 1875 je hiša davkov oproščena.

Pri tacih, rekel bi, gledé na res siromaško kranjsko deželo velikih dohodkih, smemo upati, da bode ta ustanova v malo letih zares obširen blagoslov razširjala, in da učečim se sinovom stare Krajne ne bode sila zapirala pota do više omike, niti gonila jih za kruhom tjekaj, kamor jim srce ne vелеva. In kakor je Knafelnova štipendija že nekteremu, zdaj slovečemu Kranjcu pripomogla na prvem potu do viših državnih in drugih imenitnih sedežev, tako nam je upati, da v prihodnje še več kranjskim sinovom pomaga do tega, da bodo delali za pravo korist državi in domovini. —r—

Sporočilo o drugi seji Matičinega odbora

11. januarja 1866.

Vodil je drugo sejo Matičinega odbora gosp. predsednik dr. Lovro Toman s 14 tukajšnjimi in 3 vnanjimi (g. Svetec, g. B. Raić in g. J. Gorup) odborniki vpričo ces. poročnika g. deželnega svetovavca J. Rotha. Najpred izreče g. dr. Toman srčno hvalo za volitev in obljudi, svest si zaupanja in prijaznosti gosp. odborikov, da hoče delati Matici na korist in čast.

Prebere in potrdi se zapisnik prve seje in na to poroča g. tajnik Lesar: a) o važnejših dopisih; b) o plačevanju ustanovnine in letnine, zastran ktere se po razgovoru sklene, najjo poverjeniki pobirajo in pošiljajo,**) kakor se pobira tudi pri ljubljanskih družnikih, in da bode Matica za 1865. leto odmenjene knjige poslala le tistim, kateri so obljubljeni doneske za 1865. leto ali že plačali ali je pla-

*) Prvi je vžival to štipendijo po zadnji volji Knafelnovi njegov stričnik Andrej Matevžek do smrti svoje; za družega je pa izbral (imenoval) Knafel sam — petošolca (poesia studiosum) Jurja A. I. Bohinca, ki je bil sin prvega nadzornika dr. Jurja Bohinca (Wohiniz), odvetnika dunajskega itd. (A. A. L. L. Philosophiae ac V. J. Doctor Hof- und Gerichtsadvokat, Codicis Professor ordinarius, wienerischen Bisthums Consistorialrath und anno 1676 einer löbl. uralten wienerischen Universitäts Rector Magnificus), ki je bil boje tudi Kranjec. Pis.

**) V ta namen se bode po izgledu Mohorjeve družbe poverjenikom in prečast. gg. dekanom vseh slovenskih okrajev v kratkem razposlala posebna vpisna listina. Vred.

*) Gross-Russbach (V. U. M. B.)

**) Po novem št. 10 (Jakobergasse).

***) „So viel möglich einen Doctoren der krainerischen Nation“ (sic); — po tem takem, kakor pravimo zdaj — „der slovenischen Nation.“

čajo do tistihmal, da se prično razpošiljati knjige.

Po tem poroča g. blagajnik dr. J. Zupanec o stroških za poprejšnjega tajnika, nekaj za knjige, za potrebno orodje, za Werthajmovo blagajno, da je varno Matičino premoženje, kterega je sedaj v 5% obligacijah 20.308 gold., v gotovini pa 447 gold. 5 kr., s sobno opravo in z blagajno vred pa 20.991 gold. 35 kr. a. v. — Naposled poroča, da se sme za drugo leto za knjige potrošiti 791 gold. 91 kr.

Za njim pové pregledovavec društvenih računov g. dr. A. Vojska o dveh računih, ktera je o malih stroških, ostalih koledarjih in o Kozlerjevih zemljevidih dal bivši tajnik gosp. Levstik, in da so se imeniki k omenjenemu zemljevidu poslali na zadnje le ustanovnikom, ker jih je zmanjkalo za vse družnike.

Gosp. L. Svetec naznanja razsodbo svojo in isto, ktero so storili o slovenski prestavi Erbenovega zemljepisa Koroške in Kranjske dežele v to voljeni gg.: Cigale, Kozler in Trstenjak, in ker je delo, dasi nedovršeno v prestavi, res znanstvene vrednosti in namenom Matice prikladno, nasvetuje, da ga Matica po določi občnega zbora brez prememb dá v natis, in sklenilo se je, da se v odborovem imenu poprosi o terminologiji zemljepisni, štatistični itd. izvrstno izvedeni g. Cigale, da izgotovi imenstvo in sicer popravi prestavo, da tako popravljeno dobijo Matičini družniki za leto 1865.

Gosp. dr. Vojska razkaže, kar je z gosp. Ivan Vilharjem pozvedel zastran tiskarja Matičinih knjig. Dasiravno sta se obrnila do ljubljanskih tiskarjev in v Gradec, se vendar ta reč ni dala dognati, in določilo se je, da se odsek (gg. dr. Vojska, Iv. Vilhar, A. Lézar, Jož. Marn in Iv. Vavrů) pooblasti, pogodbo skleniti z najcenejšim tiskarjem.

Na vrsti je bilo za tem poročilo, ktero je dal g. J. Marn o „Letopisu Matičinem.“ Dasiravno se je razglasilo vabilo v ta namen po „Novicah“ in pisarilo tudi posebej do slovenskih pisateljev, so poslani spisi vendar prepičeli, da bi se mogel spodoben letnik dati na svetlo. Ker se pisatelji niso poprijeli te reči tako, kakor bi se bilo smelo misliti po glasovih, ki so bili slišati poprej, in da prvi zvezek ne bode morebiti tudi poslednji, kakor pri nekdanjem društvu slovenskem, nasvetuje omenjeni odbornik, da Matica razpisani „Letnik“ za zdaj pusti, in dá le po pravilih svojih „Letno sporočilo“, v katerem se družnikom razkaže, koliko premore in kako se ravna slovenska Matica, kar se je tudi potrdilo. Med temi spisi je bila „Zgodovina Slovencev“, ktero je po naročilu slovenskega društva bil sestavil g. J. Terdina leta 1849, pa takrat ni natisnjena bila, in jo Matici izročil gosp. dr. Bleiweis. Ker se ne vé, ali bode prišla v kratkem kaka bolja in obširniša slovenska zgodovina na dan, sproži misel, ali je ne bi dala Matica s kakošno premembo na svetlo, kar odbor potrdi in v to izvoli gg.: dr. Vončina, dr. E. H. Kosta in L. Sveteca, da spis v kratkem pregledajo in v natis izročijo, tako, da družniki Matičini dobijo za leto 1865: a) Erbenov spis o Kranjski in Koroški zemlji; b) zgodovino Slovencev in c) letno sporočilo.

Na to pové gosp. dr. Vončina o „Fabioli“, ktero so hotli svetli knezoškof nakloniti Matici, da je ta reč po neprijetni naključbi v slovenski prestavi zapadla. Dr. Srncevemu vprašanju: „so li dediči umrlih ustanovnikov dolžni zagotovljeno ustanovnino plačati?“ se je odgovorilo s tem, da nje zadeva 5. §. matičinih pravil; dr. Vošnjakov nasvèt, naj se odbor razdeli v odseke tako, da vsak odbornik dobí kaj opravka pri Matici, ni našel podpore, ker kolikor je različnih opravi-

vil v Matici, toliko je že odsekov. — Naposled je rešil odbor nektera vprašanja gg. odbornikov, nekterih pisateljev s tem, da Matica nobene knjige poprej sprejemati in za nobeno plačila poprej obetati ne more, dokler rokopisa nima v rokah svojih, da naj se vsi spisi za Matico kar naravnost pošiljajo „tajništvu Matičinemu“, ne pa vredništvu „Novic“, in da Matica sprejame knjige, gospod dr. Vojska od družbe sv. Mohorja brez povračila poprejšnjih stroškov. Za razodeto željo, naj bode pred občnim zborom še eno odborovo sejo, poslovi gospod prvosednik zbrane ob 9. uri zvečer s tem, da svojo hvalo izreče vsem, zlasti vnanim gg. odbornikom, ki so blagovolili priti v sejo. Konec tega sporočila se nam vredno zdi še opomniti, da so vsi sklepi po obširnih in živih razgovorih bili enoglasni.

Kratkočasno berilo.

Boj za puro.

Resnice in laži za predpust.

Spisal Šak.

(Dalje.)

„Ni ga hujšega podjeda
Od slabega soseda.“

Nar. prig.

Prav prerokoval je Vrbovčan Ropotač: znamenja na nebu in na zemlji pomenila so boj, boj med Lukovci in Bobovci. Kajti čas se spreminja in ljudje ž njim, — čedalje slabši postajali so sinovi vrlih očetov. Al ob enem šlo je prijateljstvo, šlo je blagostanje rakovo pot, po besedah prigovora: „sloga jači, nesloga tlači.“ Ko se je pričel enkrat kavs in ravs med sosed, ni ga bilo ne konca ne kraja, še večji prihajal je od leta do leta. Posebno fantje so bili v vedni svaji, drugi so druge dražili in napadali, — največkrat pri ponočevanju.

Edini Matija Počasen, lukovski kovač, slutil je pogubo, ktera je pretila domovini. Ali glas vpijočega v puščavi bilo je njegovo svarjenje: „Videant consules, ne detrimentum capiat respublica!“*) Poprej bi bob steno predril, kakor besede „študiranege“ kovača ušesa županov, ktera sta imela iz prepira svoj dobiček. Groza sicer zgrabi bobovskega župana in celo vas, ko zagleda krvava solnca, repate zvezde in čudne gobe na strehi; — strahú ščetinijo se lasje Lukovcem, ko priskačejo velikanske žabe iz mlak. Pa vse to bila je voda v rešeto, — mirú in edinosti ni bilo več nazaj!

Slednjič napoči krvavi dan, in navalí veliko nevihto nad trme Bobo- in Lukovcev. Kakošen pomen! bil je ravno dan, kterega se začnejo pasji dnevi. Martinek, sin bobovskega župana, pasel je v „trebeži“ pure. Pa gotovo bolje vedele bi pure lenega fantiča pasti, kakor on nje. Martinek zaspí v senci stare vrbe, pure pa grejo in ciakajo v setev Lukovca Jaka Smodiša; se vé da taka množina setev jako pomeži in poškodeje. Kar prikoraka po naključbi gospodar Jaka Smodiš, iz vinograda gredé, do svoje njive. Pa ni bil sam, — naložil si je v svoji polni kleti še enega, kteri se pri Slovincih, — to jim rečem na čast! — pogostoma nahaja. „O ti turška patalja, pet sto medvedov! kje si pastir?“ zakliče Jaka, zagledavši celi šok pur v svoji setvi; najbrž jih je videl še dvakrat več, kakor jih je bilo. In ob enem požene se s svojo gorjačo, ki mu je sicer pomagala naloženega tovarša nositi, po njivi za purami.

*) To je: „Pazite župani, da se domovini ne zgodi nesreča.“ — Ali po prestavi nekega školnika, ki mu niso hoteli šolske hiše popraviti: „Skrbite cerkveni starašine, da se ne podere enkrat šola na mene in na vašo deco.“